

Twintig jaar Duinbehoud een terugblik

ERIK VAN DIJK

Achteraf gezien dachten we in de jaren '70 erg fatalistisch over de toekomst van de nog relatief ongerepte natuur in de Nederlandse duinen. Immers, daar waren zo veel dreigende ontwikkelingen: Grootschalige uitbreidingen van provinciale wegen tot midden in het duingebied. Plannen voor enorme uitbreidingen van duininfiltratieprojecten. Grote aantastingen door en voor massarecreatie (bungalow- en pretparken). Tegelijk drong langzamerhand steeds breder het besef door dat ook de duinen, ernstig door atmosferische depositie werden aangetast. Zelfs op de Waddeneilanden.

De dreigende teloorgang van de natuur- en landschapswaarden van het duingebied mobiliseerde en verenigde "de biologen", ondermeer in de Werkgroep Beheer van de Waddenvereniging en de Leidse Werkgroep Waterwinning, later de Stichting Duinbehoud en Waterwinning.

Zij lieten protest horen tegen de dreigende verarming van het duinlandschap en de dreiging van verdere achteruitgang van natuurwaarden. Dit leidde tot meer aandacht voor de bescherming van die natuur bij het publiek en bij politici. Het was een periode van onderling wantrouwen.

Waterwinners en recreanten

Een periode waarin de duinwaterwinbedrijven nog door biologen geschreven artikelen over effecten van duininfiltratie konden censureren. De bestaande overlegstructuren gingen onvoorwaardelijk uit van het gastheerschap van terreinbeherende en -bezittende duinwaterbedrijven. Hier stonden ecologen tegenover als adviseur over het duinbeheer in het door hen onderzochte duingebied. Het was ook een tijd waarin de hydrologische en chemische gegevens van de duininfiltratie voor het

grootste deel geheim waren. Dit ondanks dat deze gegevens nodig waren voor de beoordeling van de ecologische effecten van alle geplande ingrepen (het instrument milieu-effect-rapportage stond in Nederland pas in de kinderschoenen). Het was ook een periode waarin "de biologen" zonder voorafgaand overleg met de waterwinners pamfletten aan de Tweede Kamer stuurden tijdens de behandeling van een Structuurschema Drink- en Industriewaterwinning. Deze pamfletten werden onderbouwd met veel gekwantificeerde argumenten en uitte de bezorgdheid over de toekomst van de duinen als natuurgebied. Zo werd het boekje "Duinen onder de voet" uitgebracht, waarin de Werkgroep Beheer van de Waddenvereniging de dreigende teloorgang van de Waddenduinen door de toenemende recreatiedruk goed kwantificeerde en breed onder de aandacht bracht. Dit leidde tot grote consternatie onder de eilandbewoners, die de recreatie als hun belangrijkste broodwinning bedreigd zagen. Dit was voor de VVV's aanleiding om alle contacten met de "fanatieke" club te verbreken. Tot dan toe verkocht men het materiaal van de Waddenvereniging steeds bij hun eigen verkoopmateriaal.

Overleg

Begin jaren '80 liet een ommekeer zien in de verhouding tussen natuurbescherming en andere belangengroepen die het duin gebruikten. Van confrontatie schoof men op naar steeds meer overleg. Overleg waarbij naar elkaars argumenten werd geluisterd en over en weer ideeën werden "geleend" om tot win-win-situaties te komen. De duinwaterbedrijven namen voor het terreinbeheer biologen in dienst. Die konden de scherpe kantjes van het tot dusverre harde technologische beleid ombuigen naar een natuurvriendelijker opstelling. Richting directie trachtten zij meer begrip te kweken voor ondermeer die "lastige Stichting Duinbehoud" en plaatselijke actiegroepen. Het KIWA, het "huisadviesbureau" van de waterleidingbedrijven, werd daarnaast in staat gesteld binnen de afdeling Speurwerk een belangrijke ecologische sectie te ontwikkelen. Mede daardoor kon veel belangrijk ecologisch onderzoek door de sector zelf ook in het duingebied worden uitgevoerd. Eind jaren '80 ontstonden door het intensievere contact tussen de belangengroepen echte samenwerkingsverbanden. Groepen die voorheen elkaar bestreden gingen communiceren met elkaar. Hierdoor ontstond een beter geïntegreerd duinbeheer en werden gezamenlijke projecten voor behoud en herstel van natuurwaarden tot stand gebracht.

Een aksievergadering in het aksiecentrum van Stichting Duinbehoud aan de Rapenburg in Leiden, ergens in de jaren tachtig. Van links naar rechts Hanneke Mesters, Theo Verstraet, Albert Salman en Ewout Staartjes. Op de rug gezien een onbekende aksievoerder en Paul Heerkens (foto: Stichting Duinbehoud).

Erik van Dijk op de studiedag over vochtige duinvalleien op 26 oktober 1984, enige maanden na zijn promotie over de invloed van oppervlakte-infiltratie op kruidachtige oevervegetaties (foto: Stichting Duinbehoud).

Initiatieven

Omstreeks 1985 waren de onderlinge verstandhoudingen van de elkaar tot dan toe bestrijdende partijen sterk verbeterd. Dat blijkt uit het initiatief tot oprichting van een (nationaal) Centrum voor Duinonderzoek. Dit initiatief werd gedragen door de Academie van Wetenschappen, Centrum voor Milieukunde te Leiden, Stichting Duinbehoud en het Duinwaterleidingbedrijf van Den Haag. De vorming van dit verbond zou vijf jaar eerder als absoluut onmogelijk zijn bestempeld. Helaas is de oprichting van de beoogde opvolger van het door het Instituut voor Ecologisch Onderzoek opgeheven biologisch station Weevers' Duin te Oostvoorne niet doorgegaan. Dit kwam door competentiestrijd tussen organisaties die betrokken waren bij duinbeheer en veldonderzoek. Dit nationale centrum had een belangrijke intermediaire functie tussen duinonderzoekers en (natuur-, recreatie- en mogelijk zelfs waterwinning-) beleid kunnen vervullen.

1990 was een bijzonder jaar voor de duinbescherming en het noodzakelijk geachte regeneratie(herstel) beheer. In dat jaar lanceerde het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij het Natuurbeleidsplan, waarin natuurontwikkeling voor het eerst expliciet rijksbeleid werd. Voor het duingebied werd een duidelijke aanzet gegeven en er werd tegelijk geld voor concrete projecten ter beschikking gesteld. In datzelfde jaar 1990 bracht het andere sterk bij de duinen betrokken ministerie, Verkeer en Waterstaat, de eerste kustnota uit. Deze werd gebaseerd op "dynamisch handhaven" van de kustlijn. Dit nieuwe beleid leverde verdere mogelijkheden op voor het herstel van natuurlijke processen in de zeeoep.

Alert blijven

In de jaren '90 werden en worden veel vruchten geplukt van gezamenlijk, vaak ad hoc opgestarte projecten. In heel wat duingebieden zijn zeldzame plantensoorten teruggekeerd, die gedurende vele decennia verdwenen waren. In enkele duingebieden dreigt het tij inmiddels echter weer te keren

en wordt de beleidskeuze om te streven naar een vermindering van de oppervlakte-infiltratie weer ter discussie gesteld vanuit financiële motieven. Een aantal duinwaterleidingbedrijven is nog steeds geneigd om bij vernieuwingen te kiezen voor de goedkoopste oplossing: ten koste van natuur. Op andere plaatsen dreigt het duinmilieu alsnog het slachtoffer te worden van het doorbreken van eerder gerealiseerde recreatiezonering (bijvoorbeeld extra fietspaden in de smalle duinzone). Het onderbrengen van alle Nederlandse duinen onder de Natuurbeschermingswet verloopt te langzaam: verwacht wordt dat de implementatie van de Natuurbeschermingswet in 1998 slechts voor de helft zal zijn voltooid. Volgens het Natuurbeleidsplan had in dit jaar deze operatie moeten zijn voltooid voor alle duingebieden. Vooral in Friesland verlopen de aanwijzingen (te) langzaam. Zeer bedreigend zijn de steeds weer terugkerende plannen voor bebouwing van ondiepe delen van de Noordzee: plannen voor hele steden in zee, luchthavens of windmolenparken (Ijmuiden, Hoek-van-Holland tot Scheveningen). Desondanks is in de meeste duingebieden het perspectief voor de ecosystemen van de duinvalleien veel beter is dan we twintig jaar geleden durfden hopen. Dit is te danken aan de verbeterde bescherming, actiever beheer en vaak ingrijpende regeneratiemaatregelen.

Toekomst

Helaas geeft het proces rond de Vierde Nota Waterhuishouding (uit te brengen in 1998) nieuwe reden tot ongerustheid over het duingebied. De Stichting Duinbehoud constateert in een reactie dat projecten zoals baggerdepot(uitbreiding), kustlokatie, een vliegveld (het "tweede Schiphol"), woonwijken, windmolenparken en energiebekkens niet verenigbaar zijn met recent vastgesteld rijksbeleid (o.a. Structuurschema Groene Ruimte). Geconstateerd wordt verder dat bij een heldere vertaling van dat rijksbeleid naar provinciale en gemeentelijke planfiguren dit type projecten uitgesloten zou dienen te worden. Veel streekplannen en bestemmingsplannen behoeven een spoedige actualisatie om de door het rijk aan de kustzone verleende status "Kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur" inhoud te geven. Tegelijk dient de aanwijzing van het duingebied inclusief strand en ondiepe kustzone tot beschermd natuurmonument/milieubeschermingsgebied versneld te worden. Ook wordt geconstateerd dat geplande fundamentele herstelmaatregelen ten aanzien van verdroging van het duingebied te traag op gang komen. En helaas is voor sanering van andere aantastingen en voor herstel van natuurwaarden te weinig geld beschikbaar.

Onder meer de verdere uitwerking van de Vierde Nota Waterhuishouding zal uitsluitel geven over de vraag of het rijk de gestelde doelen ten aanzien van de bescherming van een natuurlijk duinmilieu daadwerkelijk zal doorzetten! Moet het fatalisme van de jaren '70 terugkomen of kunnen we, ook als naar rust snakkende recreant vanuit de zo dichtbevolkte Randstad, duurzaam blijven genieten van dat strookje ongestoorde natuur langs onze kust?

Dr. H.W.J. van Dijk is bestuurslid van het eerste uur van Stichting Duinbehoud.